

Registrator
Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande: Kulturutredningens betänkande (SOU 2009:16)

Talboks- och punktskriftsbiblioteket, TPB, är en myndighet under Kulturdepartementet med ett huvudsakligt uppdrag att ”i samverkan med andra bibliotek i landet arbeta för att personer med funktionshinder får tillgång till sådana exemplar av litterära verk som de behöver för att kunna ta del av verken”.

TPB begränsar sitt yttrande till frågeställningar som berör myndighetens ansvarsområde.

TPB lämnar i detta yttrande svar i två separata delar: se nedan avsnittet ”Frågor som direkt rör TPB” om de förslag i betänkandet som har direkt beröring med TPB och därefter ”Besvarade frågor” (svar på de frågor som skickats i särskilt formulär till remissinstanserna, numreringen av svaren nedan kommer från detta formulär).

Inledning

I samtliga nedanstående frågor vill TPB framhålla vikten av att staten har ett tillgänglighetsperspektiv för personer med funktionsnedsättning.

TPB vill för övrigt särskilt framhålla följande punkter/förslag:

- Att så kallade **pliktleveranser** av förlagens tryckfiler bör kopplas till statens litteratur- och kulturtidskriftsstöd.
- Att det nationella ansvaret för ett arkiv över tryckfiler bör läggas hos Kungl. biblioteket.

Frågor som direkt rör TPB

I utredningen föreslås följande utvidgade ansvarsområden för TPB på följande punkter:

- Paragraf 8, bibliotekslagen
- Samarbete med Taltidningsnämnden och Handisam, stöd till statliga myndigheter
- Samarbete med Specialpedagogiska skolmyndigheten, Post- och telestyrelsen och Resursbiblioteket för döva

Paragraf 8, bibliotekslagen (avsn. 15.5.5)

TPB vill framföra följande med anledning av förslaget att TPB ”bör få i uppgift att följa efterlevnaden av 8 § bibliotekslagen (1996:1596) om att folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt vissa utpekade grupper” (avsn. 15.5.5):

TPB har redan idag regeringens uppdrag att i samverkan med andra bibliotek tillgodose de behov av litteratur som personer med läshinder har. I samarbetet har skrivningen om personer med funktionsnedsättnings rätt till bibliotekservice i 8 § bibliotekslagen varit en viktig utgångspunkt:

8 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bl.a. genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov.

Om utredningen i begreppet ”följa efterlevnaden av” menar att TPB skulle få en inspekterande roll motsvarande ett uppdrag som t.ex. Skolinspektionens, kan det komplicera TPB:s samverkan med biblioteken. TPB skulle få dubbla roller att i samarbete med biblioteken utveckla och förbättra biblioteksservicen till personer med läshinder och samtidigt inspektera samma bibliotek. Värt att notera är också att TPB idag varken har uppdraget eller kompetensen att bedöma efterlevnaden när det gäller litteraturförsörjningen på andra språk än svenska för invandrare och andra minoriteter (om det inte handlar om litteratur på tillgängliga, alternativa medier).

Skolinspektionen har idag uppdraget att vid skolinspektioner granska skolbiblioteken inom området ”materiella resurser”. TPB anser att det vore lämpligt att Skolinspektionen då också bedömde skolbiblioteken utifrån hur de lever upp till 8 § bibliotekslagen. TPB samverkar gärna med Skolinspektionen för att formulera vad en sådan bedömning skulle innehålla.

Samarbete med Taltidningsnämnden och Handisam, stöd till statliga myndigheter

Taltidningsnämnden

TPB och Taltidningsnämnden avrapporterade i oktober 2008 det gemensamma uppdraget att utreda möjligheter till ökad samverkan mellan myndigheterna i rapporten *Samverkan för ökad tillgänglighet – Framtida inriktning för produktion, distribution och konsumtion av taltidningar och talböcker*.

I slutsatserna pekar myndigheterna på ett antal förslag på nära samverkan men också på förändringar för den framtida taltidnings- och talboksverksamheten.

TPB och Taltidningsnämnden arbetar mot i stort sett samma målgrupper och båda myndigheterna står inför förändringar i produktion, distribution och konsumtion av tillgängliga medier. En samlad myndighet för både taltidnings- och talboksverksamhet kommer att i stora delar förenkla det

förändringsarbete som beskrivs i rapporten, bl.a. genom möjligheten att dela på resurserna.

Som en följd av detta kom departementspromemorian *Översyn av vissa mediemyndigheter – en effektivare administration* (Ds 2009:4) i mars 2009. TPB har den 7 april 2009 tillstyrkt promemorians förslag att Taltidningsnämnden avvecklas och att verksamheten förs över till TPB och att Taltidningsnämnden knyts till TPB.

Handisam

Handisam har i sin instruktion uppdraget att följa de statliga myndigheterna i deras arbete enligt förordningen om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken. Utredningen menar att TPB kan samverka med Handisam i denna uppgift genom att följa och stödja de statliga myndigheternas insatser med att anpassa sin information.

TPB är representerat i Handisams "Råd om användbar och tillgänglig information och kommunikation". Syftet med rådet är att samordna frågor kring genomförande av funktionshinderperspektivet inom området användbar och tillgänglig information.

TPB tillstyrker utredningens förslag att TPB ska samverka med Handisam och ge stöd i tillgänglighetsfrågor där TPB har kunskapen, tekniken och förutsättningarna för att myndigheter ska nå ut med tillgänglig information till allmänheten. TPB vill samtidigt framhålla att huvudansvaret för detta arbete tydligt bör ligga hos Handisam.

Samarbete med Specialpedagogiska skolmyndigheten, Post- och telestyrelsen, Resursbiblioteket för döva, Kungl. biblioteket och Kulturrådet

TPB vill framhålla att TPB redan idag har samarbete och kontakter med andra aktörer som hör till den beskrivna sfären, till exempel med Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), Post- och telestyrelsen (PTS), Kungl. biblioteket (KB) och Kulturrådet. I en eventuell framtida stor myndighet med bland annat Kungl. biblioteket och TPB är det viktigt att dessa samarbeten integreras.

TPB och SPSM samarbetar inom flera områden:

1. Talböcker
Läromedel som SPSM har producerat katalogiseras och görs sökbara och möjliga för utlåning via nedladdning i TPB:s digitala bibliotekskatalog.
2. Punktskrift
TPB utformar sina punktskriftsböcker och taktila bilderböcker i samråd med Resurscenter syn inom SPSM. TPB sprider information till punktskriftsläsande barn och deras föräldrar och lärare när dessa besöker Resurscenter syn.
3. Teckenspråkig litteratur
TPB har fått ett nytt uppdrag i regleringsbrevet för 2009:
”Talboks- och punktskriftsbiblioteket ska i samverkan med Resursbiblioteket för döva i Örebro förbättra den nationella spridningen av

teckenspråkig litteratur, med särskilt fokus på tillgänglighet för barn och unga.”

4. Upphandling av produktion av tillgängliga medier

Ett samarbete mellan TPB, Resursbiblioteket för döva och SPSM, som producerar teckenspråkig litteratur, har inletts. TPB:s bidrag skulle framför allt kunna vara möjligheten att synliggöra teckenspråkig litteratur producerad av SPSM i TPB-katalogen. Detta är en del i TPB:s strävan att bygga upp ett nationellt digitalt distributionssystem för tillgänglig litteratur.

TPB har ett pågående samarbete med Post- och telestyrelsen (PTS) kring distribution av tillgängliga medier till personer med läshinder. Detta samarbete gäller frågor om blindskriftsförsändelser via post och frågor om digital distribution och Internetbaserade tjänster med talböcker och taltidningar.

TPB har inletts ett kunskapsutbyte med Kungl. biblioteket avseende infrastruktur kring digitaliserade media vilket kommer att fördjupas under hösten 2009.

I det arbete som Kungl. biblioteket driver tillsammans med Kulturrådet kring Sverigebiblioteket, ett nationellt samverkansprojekt, har TPB aktivt deltagit i arbetsgruppen för de gemensamma utvecklingsprojekten. Inom ramen för Sverigebiblioteket kommer DOLLY-projektet att utvecklas med syfte att tillgängliggöra samtliga 70 000 digitala talbokstitlar till såväl folk- som forskningsbibliotek.

Inom alla ovanstående områden kan samarbetet utvecklas och fördjupas.

Besvarade frågor (i enlighet med frågeformuläret)

Fråga 1. En ny modell för samspelet mellan stat, landsting och kommun i kulturpolitiska frågor bör genomföras (Kap. 12)

Svar fråga 1:

Tillstyrks i huvudsak.

Kommentar:

En huvudpunkt i utredningens betänkande är regionaliseringen – den så kallade portföljmodellen – där regionerna efter överenskommelser med staten tar ett större ansvar för de regionala kulturfrågorna.

TPB tillstyrker portföljmodellen, men vill påtala att det förutsätter en fortsatt regionalisering av modell Västra Götaland- och Skåne-regionen, för att modellen ska ha förutsättningar att bli det kulturpolitiska verktyg som avses.

Det är alltså av vikt att regionerna får ett tydligt uppdrag att tillgodose de behov personer med funktionsnedsättning har i de olika regionerna och att det finns en struktur som möjliggör detta åtagande.

Fråga 4. Det statliga litteraturstödet, liksom stödet till kulturtidskrifter, bör ingå som en del i ett allmänt stöd för kulturpolitiska insatser inom hela litteratur- och biblioteksområdet. (Avsn. 13.2.1)

Svar fråga 4:

Tillstyrks i huvudsak.

Kommentar:

TPB vill framhålla att det i förändringsarbetet kring det statliga litteratur- och kulturtidskriftsstödet även tas i beaktande att dessa medier skall tillgängliggöras för personer med läshinder. TPB deltar gärna i ett samarbete en kommande myndighet för konstarna kring dessa frågor.

TPB vill vidare föreslå att så kallade **pliktleveranser** av förlagens tryckfiler bör kopplas till statens litteratur- och kulturtidskriftsstöd. Det nationella ansvaret för ett arkiv över tryckfiler skulle kunna läggas hos Kungl. biblioteket. Detta skulle betyda att tryckfiler sänds till ett nationellt arkiv samtidigt som de skickas till tryckeri för tryckning och publicering.

Samhällets vinst med detta blir att personer med läshinder skulle få möjlighet att ta del av tryckta verk i tillgängliga, alternativa format samtidigt som den övriga befolkningen – vilket skulle uppfylla en grundläggande jämlikhetsprincip.

TPB vill också lyfta fram, med hänvisning till NIMAS, en amerikansk motsvarighet för undervisningsmaterial, att staten mycket väl kan ställa krav på vilka digitala format som kan godtas vid sådana pliktleveranser och att utgivarna kan stå för dessa kostnader.

TPB vill också peka på att man i Norge har stiftat en lag genom vilken Nasjonalbiblioteket och TPB:s motsvarighet Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek, NLB, får tillgång till pliktleveranser.

Fråga 8. Kungl. biblioteket bör ges i uppdrag att svara för den nationella överblicken på biblioteksområdet. (Kap. 15)

Svar fråga 8:

Tillstyrks i huvudsak.

Kommentar:

TPB vill framhålla att följande förutsättningar måste uppfyllas för att förslaget att Kungl. biblioteket ges i uppdrag att svara för den nationella överblicken på biblioteksområdet:

- Att Kungl. biblioteket måste tillföras kompetens när det gäller bedömningar av verksamheten på folkbiblioteksområdet.
- Att ett råd med representanter från folkbiblioteksområdet måste tillföras Kungl. biblioteket.
- Att rådet också måste bevaka tillgänglighetsfrågor och ha ett barnperspektiv i den nationella överblicken på biblioteksområdet.

Fråga 9. En samlad myndighet för arkiv och bibliotek bör inrättas genom att Kung. biblioteket och Riksarkivet (med landsarkiven) slås samman. (Kap. 15)

Svar fråga 9:

Annan synpunkt.

Kommentar:

TPB menar att en samlad ny myndighet för arkiv, bibliotek och språk bör utredas ytterligare. TPB framhåller att man 2014, men först då, överväger om TPB bör vara en del av denna eventuella nya myndighet. TPB kommer då att ha genomfört ett stort förändringsarbete och ha reformerat och utvecklat myndigheten – i synnerhet om den föreslagna sammanslagningen med Taltidningsnämnden kommer till stånd – en förändring som kan kräva ett nytt ställningstagande.

Utredningen menar att TPB har sin naturliga plats i sfären för frågor om arkiv, bibliotek och språk. Myndigheterna i denna sfär föreslås senast om fem år, 2014, slås samman till en enda stor myndighet. Utredningens bedömning är dock att både arkiv- och biblioteksverksamheterna först behöver genomgå såväl enskilda som gemensamma utvecklingssteg innan tiden är mogen för en fusion och har valt att ange en tidpunkt (2014) för när den nya myndigheten bör kunna förverkligas. Utredningen har vidare noterat att TPB är inne i en stark utvecklingsfas som utredningen vill understödja genom sina förslag.

Fråga 11. En ny myndighet för konstarterna skapas genom att viss verksamhet inom Statens kulturråd, hela Konstnärsnämnden med Bildkonstnärnsfonden samt Sveriges Författarfond och viss verksamhet inom Stiftelsen Rikskonserter läggs samman. (Kap. 17)

Svar fråga 11:

Annan synpunkt.

Kommentar:

TPB föreslår att förslaget om att inrätta tre stora myndigheter utreds vidare.

TPB efterlyser också en plan för hur man ska genomföra ett tillgänglighetsarbete inom kulturområdet, och att detta arbete ska fogas in i ett större mångfaldsperspektiv.

Fråga 12. Statens kulturråd bör ges ett ändrat uppdrag som innebär ett ansvar för ... (Kap. 18)

Svar fråga 12:

Tillstyrks i huvudsak.

Kommentar:

TPB vill framhålla vad gäller övriga kulturpolitiska uppgifter att en ökad samordning inom kulturområdet skulle kunna bli en fördel för skolbiblioteken.

Skolbiblioteken är centrala i förmedlingen av tillgängliga medier och ett mer uttalat nationellt ansvar för att förbättra skolbibliotekens förutsättningar skulle även få positiva effekter för spridningen av tillgängliga medier till elever i behov av särskilt stöd.

Kulturrådet bör tillföras kompetens för att kunna göra bedömningen hur väl de olika kulturaktiviteter som stöds även inkluderar personer med funktionsnedsättningar.

TPB:s yttrande har beretts av följande personer:

Roland Esaiasson
Jesper Klein
Jenny Nilsson
Björn Westling

För Talboks- och punktskriftsbiblioteket

Roland Esaiasson
Bibliotekschef